

bodo najbrž terjali okrepitev možnih dejavnikov stabilnosti oblasti in korektiv strankarstva v parlamentu. Temu bi najbrž ustrezala tudi nekoliko močnejša vloga šefa države, ki bi pa moral biti v tem primeru neposredno izvoljen.

PETER HEDŽET

Politični sistem in ustavne spremembe

Merilo za obravnavo dosedanjih in prihodnjih ustavnih sprememb je, kako se spreminjata razmerje politična država – civilna družba in narava politične države z vidika (ne)ohranjanja nasilja in (ne)krepitev privolitve državljanov ter (ne)posredovanja na relaciji posameznik-država. Ta vprašanja sodijo med središčna o razvoju slovenske družbe ne glede na obliko državne skupnosti v podobi federacije, konfederacije ali pa popolne samostojnosti države Slovenije. Seveda pa oblika ni nepomembno vprašanje. Tako tudi ni nepomembno vprašanje slovenske suverenosti, konfederalne pogodbe, položaja konfederalnih enot, itn.

Objektivni družbeni razvoj v svetu in v Jugoslaviji je omogočil, da se je povečala moč tistih družbenih sil, ki so zavzete za predružačenje družbenega in s tem političnega življenja v Sloveniji in tudi Jugoslaviji. To dokazujejo že sprejete kot tudi predlagane ustavne spremembe od leta 1988 pa do danes s ciljem: uvrstitev Slovenije (v ali brez Jugoslavije) kot enakopravnega subjekta v vrsto (skupnost) sodobnih bogatejših, demokratičnejših, uspešnejših in socialno pravičnejših družb. Naloga ustavnih sprememb je torej vzpostavitev takšne ekonomske in politične ureditve ter takšne (politične) države, ki bo to omogočila. Naloga strok(e) pa je prikazati (dognati) ustvarjene možnosti in njihovo uresničevanje ter želenim ciljem možne nasprotno učinke. To toliko bolj, saj je treba upoštevati teoretično in praktično kritiko obstoječe ureditve in odnosov ter dosežkov v nam vzornih družbah, ki se odvija znotraj teh družb.

Za obravnavo vsakega problema se je treba opreti na obstoječe. Tako je za obravnavo političnega sistema v okviru sedanjih in prihodnjih ustavnih sprememb pomembna (vsaj shematska) primerjava dosedanje in predlagane ustavne ureditve.

DOSEDANJA USTAVNA UREDITEV

PREDLAGANA USTAVNA UREDITEV

A) družbenoekonomska ureditev temelji na prvinah:

1. *svobodno združeno delo* s sredstvi za proizvodnjo v *družbeni lastnini* in na *samoupravljanju* delavcev v proizvodnji in delitvi družbenega proizvoda v organizacijah združenega dela in v celotni družbeni reprodukciji;

2. družbeno planiranje;

1. zajamčene so *vse oblike* lastnine, v katerih je *svobodno* opravljanje gospodarske in druge dejavnosti;

– lastnina in delo sta podlaga sodelovanja pri odločanju;

– delavci imajo *pravico* do *samoupravljanja* na podlagi zakona, kolektivne pogodbe in statuta;

2. planiranje je prepuščeno odločitvi gospodarskih subjektov in konkurenci;

3. svobodna menjava dela;

b) *osnove družbenopolitičnega sistema:*

1. *delavski razred in vsi delovni ljudje so nosilci oblasti in upravljanja z drugimi zadevami, ki jih uresničujejo organizirani v organizacije združenega dela in druge samoupravne organizacije in skupnosti ter v razredne in druge družbenopolitične in družbene organizacije:*

- z osebnim izrekanjem (referendumi, zbori, idr.),
- po delegatih v organih upravljanja,
- z družbenim dogovarjanjem in samoupravnim sporazumevanjem,
- po (fleksibilnih) delegatih v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti
- z usmerjanjem in nadzorom nad delom organov, odgovornih skupščinam;

2. nedotakljiva in neodtujljiva *pravica delovnega človeka in občana do samoupravljanja*, da odloča o svojih osebnih in skupnih interesih v ... (povsod);

3. delovni ljudje in občani v temeljnih samoupravnih organizacijah in skupnostih in družbenopolitičnih organizacijah oblikujejo svoje *delegacije* zaradi neposrednega uresničevanja svojih pravic, dolžnosti in odgovornosti in *organizirane* udeležbe pri opravljanju funkcij družbenopolitičnih skupnosti;

4. *skupščine samoupravnih interesnih skupnosti* na področjih izobraževanja, znanosti, kulture in socialnega varstva *enakopravno odločajo* s pristojnimi zbori skupščin družbenopolitičnih skupnosti ...;

5. *posebno mesto ZK, SZDL in ZS* (kot nosilcev politično usmerjevalne in nadzorne funkcije ter volilnega procesa).

3. ukinjena sta svobodna menjava dela in *proračunsko* financiranje skupnih in splošnih potreb;

1. *občani so nosilci oblasti, ki jo uresničujejo:*

- z osebnim izrekanjem (referendumi, zbori, idr.),
- ukinjeno,
- ne omenja,
- po *predstavniki*h v skupščinah družbenopolitičnih skupnosti,

2. ostaja še naprej;

3. občani volijo neposredno in s tajnim glasovanjem *predstavnike* v skupščine družbenopolitičnih skupnosti, kandidate pa določijo občani, politične organizacije ter druge oblike organiziranja ...;

4. ukinjene, sredstva za izobraževanje, znanost, kulturo, socialno varstvo, socialno varnost (brezposelnost!) se zagotavljajo v proračunih družbenopolitičnih skupnosti, v skladu ali na drug način;

5. *zajamčena svoboda:*

- političnega organiziranja (*razen za verske skupnosti*) v *enakopravnih organizacijah* (zunaj delovnih okolij),
- sindikalnega *organiziranja*.

Dobrišen del teh sprememb je še v predlogu ustavnih amandmajev k ustavi SFRJ. Ni še jasno, kako bo s sprejetjem zaradi že izrečenih nestrinjanj kot tudi zaradi onemogočenosti delovanja Skupščine AP Kosovo.

Obenem pa je opazna nekonsistentnost rešitev glede nekaterih temeljev družbene ureditve, kar opozarja na problem prehoda in novega dogovora (nove opredelitve) narodov in narodnosti ter republik in pokrajin o družbeni ureditvi na območju Jugoslavije.

Brez širše analitične obravnave izhaja iz prikazane primerjave sklep o normativni poslovitvi od dosedanje ekonomske in politične (političnega sistema) ureditve ter po zgledovanju o ureditvi države v zahodnoevropskih (zahodnih) družbah.

Take ustavne (kot že praktične) spremembe so očitne in sistemskega pomena za politični sistem:

- v premiku *socialnega nosilca oblasti* od organiziranega delavskega razreda in delovnih ljudi na občana posameznika, ki se (zunaj delovnih okolij) svobodno politično in sindikalno organizira (če čuti potrebo);

- namesto možnosti delovnih ljudi in občanov za *neposredno* uresničevanje njihovih pravic, dolžnosti in odgovornosti in *organizirane* udeležbe preostajajo *predstavniki* in sindikalni boj z delodajalci in, če ni delodajalca, tudi z državo;

- namesto odločanja je zajamčena le možnost za sodelovanje pri odločanju v podjetjih;

- omejeni so elementi civilne družbe (kar so gotovo bile samoupravne interesne skupnosti, ki so zmanjševale prostor (obseg) države, temeljne samoupravne skupnosti, delegacije, itn.);

- v oblastnih organih se aktivirajo predvsem le ozke skupine (vodstva strank);
- družbena moč se preusmerja na izvršilne organe;

- kljub mnogim razpravam ostajajo vse funkcije sodobne države tudi v projekcijah možne ureditve v Sloveniji in v Jugoslaviji kvalitativno nespremenjene (če ne štejemo podržavljanja) ob procesu »osvobajanja« temeljne ravni družbenega organiziranja (KS, občine) funkcij države v korist na višjih ravneh (t.j. republike, federacije), torej koncentracije – itn.

Ob tem se opuščajo v ustavi nekatere kategorije iz družbenih (znanstvenih) ved o družbenem razvoju, družbeni strukturi in družbenih odnosih, kot npr.: razredi, razredna oblast, idr. Razglašajo se gesla o neideološkosti ustave ter neideološkosti in nepolitičnosti državnih organov (države), kot da stranke niso ideološki proizvod in sredstvo določene politike! Pri tem se ustvarja vtis, kot da se ideologijo da odpraviti z deklaracijo, ne pa preseči predvsem z razvojem družbe in znanja ter na tej podlagi predvidevanja (in načrtovanja) bodočega razvoja.

Že bežna primerjava dosedanjih ustavnih sprememb in sedanjih predlogov sprememb kaže na njihovo globalnost in daljnosežnost tako ob obstoju večnacionalne skupnosti (v federativni ali konfederativni državni ureditvi Jugoslavije) kot morebitno povsem samostojni državi Sloveniji. Pri zadnjem pa je odločilnega pomena pozitivni ali negativni vpliv mednarodnih dejavnikov z vidika pospeševanja – omejevanja razvitosti in samostojnosti Slovenije danes in v prihodnje.

V velikem delu teoretičnih in publicističnih razprav se najbolj poudarja pojem »sodobna demokratična in uspešna pravna država«.

Podrejeno pa se pojavlja pojem civilna družba. Katere so bistvene značilnosti, pomembne za koncept političnega sistema? V sedanjem obdobju je *država* nujno potrebna. Toda ključni problemi sodobne države in s tem političnih sistemov so:

- razširjanje države v vse sestavine družbenega življenja kljub razglašanju umika, zlasti iz gospodarstva;

- preobremenjenost države;

- kontraproduktivnost socialne države (državne blaginje) tako po ekonomski plati kot tudi socialni – saj omogoča prevajanje skrbi in odgovornosti za socialni položaj s posameznika na državo;

- birokratizacija družbenih odnosov (ki jo kažeta odtujenost človeka in državljana, manipulacija z njim) ter političnih strank in državnega aparata;
- vzpostavljanje kartelne moči državnih vrhov v mednarodnih razsežnostih, itn.

Ob skrajni poenostavitvi – pojem *civilna družba* vključuje:

- dejstvo, da obstaja strukturirana družba z mnogimi elementi civilne družbe
- avtonomnega posameznika (ki je to, če je tudi ekonomsko avtonomen
- s prodajo delovne sile pa je to le stežka),
- množico (ki se povečuje) avtonomnih družbenih subjektov svobodno združenega in delujočega posameznika na vseh področjih družbenega življenja,
- odprt prostor za pobudo in njeno uveljavljanje v odločitvah politične države ali nedržavne realizacije,
- razmere, ki prisiljujejo politično državo, da deluje s pridobivanjem soglasja, ne pa s silo ali celo le z represijo.

Politični sistem, zasnovan na svobodnem posamezniku ter svobodni konkurenci idej in programov kakor tudi svobodi političnega organiziranja za oblikovanje in uresničevanje programov, je v svetu stvarnost in potrjen z družbeno zgodovinsko priznanimi rezultati. Toda kritike opozarjajo na razhajanje med dokajšnjo privlačnostjo programov ter njihovim uresničevanjem. »Kazni« za to pa ni oziroma so redke in simbolične, saj ima večji pomen pripadnost stranki kot pa preverjanje izpolnjevanja svojih programov. Tako se v praksi uveljavlja bolj konkurenca strank za udeležbo v oblasti kot pa programov, zlasti ob vladnih koalicijah. Zato tudi v teh družbah ni spektakularnih preobratov – oziroma sprememb. Vse je podvrženo postopnosti procesa evolucije in hegemoniziranja sveta po tem hegemonskem bloku.

Ali je to dobro ali slabo za vse narode in njihove države, ali pa za različne različno? Razlike nedvomno so. Enakost in enakopravnost ter premočrten napredek pa niso vnaprej zagotovljeni.

Čeprav je iz pragmatičnih razlogov nujno poenotenje podobe ekonomske in politične ureditve (in s tem političnega sistema) naše družbe z obstoječimi, za nas vzornimi družbami in njihovimi državami (tudi da bi bili bolj dopadljivi tem superiornim družbam), pa bi bilo neopravičljivo prezreti za nas možno nevarnost »vrnitve« sredi družbenokonfliktnih razmer v težave začetnega obdobja procesa, ki so ga te družbe že davno prešle.

Dejstvo je namreč, da kljub številnim modelom razlage vzrokov, dejavnikov in procesov odtujevanja človeka ter tudi možnosti za njegovo preseganje to na vseh področjih in tudi v politiki obstaja in se nenehno reproducira.

Tu pa je tudi problem prehodnega obdobja (vrnitve) iz dosedanjega sistema v drug sistem.

Obstajajo ocene (kritike) o ekonomski, politični, socialni in civilizacijski neuspešnosti dosedanje ekonomske in politične ureditve naše družbe. Toda za dosego tovrstne uspešnosti za nas vzorčnih družb so te morale prehoditi dolgo pot, da je nastal in da lahko živijo ta sistem. Mi pa ga želimo šele vpeljati z ustavnimi spremembami!

Njihovo naprednost bo potrdil ali zanikal čas oziroma družbena praksa in izkušnje.